

GRO

Biografie over man achter het Kinderwetje van Van Houten

Hij maakte bijna eigenhandig een einde aan kinderarbeid, maar nergens in de stad Groningen is er een monument voor hem opgericht. Tot nu dan, al verschijnt het in gekafte vorm. Historicus Coen Brummer schreef de biografie *Sam van Houten tegen de rest*.

FRANK VON HEBEL

Heel af en toe is het alsof de geschiedenis zelf ingrijpt, alsof de tijdgeest schreeuwt om een bepaald type mens dat net dat ene verschil kan maken. „Samuel van Houten was zo iemand”, legt Coen Brummer (37) uit. „Er waren al verschillende pogingen geweest om het probleem van kinderarbeid aan te pakken. En daar was dan op den duur Van Houten die zei: 'zo gaan we het doen.' En zo gebeurde het dan ook.”

Brummer promoveerde aan de Rijksuniversiteit Groningen op Samuel van Houten en schreef met steun van het Biografie Instituut van de RUG een biografie over de man die met zijn wet een plek verwierf in de geschiedenis van Nederland.

Samuel van Houten (1837 – 1930) staat vooral bekend om het naar hem genoemde 'Kinderwetje van Van Houten' waarmee bepaalde vormen van kinderarbeid werden verboden. Hij groeide op in een gezin met negen kinderen dat leefde in een woning bij de houtzaagmolen De Twee Gebroeders even buiten de Steentilpoort aan het Damsterdiep in Groningen.

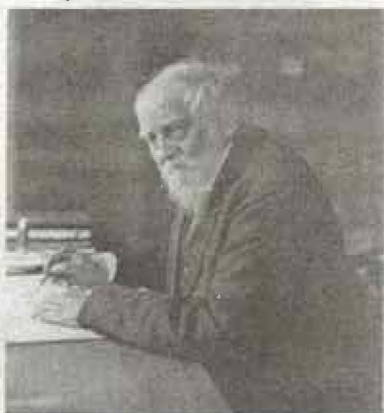
Brummer vond een oude brief van Willem Reilingh, een jeugd-vriend van Samuel van Houten. Reilingh sprak van een warm en hecht gezin.

Als tiener lag hij om de haverklap met malaria in bed. „Dat kwam in die tijd wel vaker voor, vooral in moerassige gebieden zoals waar de molen lag. Iedereen van het gezin had er last van, zo las ik in brieven. En ze hadden amper door dat het door het water en de muggen kwam. Men dacht destijds dat de slechte luchtkwaliteit de oorzaak was.”

De jonge Van Houten bracht dus veel tijd in bed door. Hij las alles waar hij zijn handen op kon leggen. In het revolutiejaar 1848 meldden de kranten hoe elders in Europa opstanden uitbraken, omdat de bevolking liberale hervormingen eiste. In Nederland kwam het niet tot een revolutie. Koning Willem II, beduusd van wat er in omringende landen gebeurde, riep een Grondwetscommissie in het leven die onder leiding stond van Johan Rudolph Thorbecke. Het resultaat: Nederland werd een parlementaire democratie.

Niet zo heel vreemd dus dat Thorbecke in het liberaalgezinde molenaarsgezin werd verafgood. „En het was Van Houten die het later met Thorbecke aan de stok kreeg.”

Van Houten knapte zienderogen op toen zijn ouders hem een jaar later naar de Latijnse School in Hoogezand, ver van muggen, stuurden.

Samuel van Houten. GRONINGER ARCHIEVEN

Vervolgens studeerde hij rechten in Groningen en vestigde zich als advocaat en leraar staathuishoudkunde. Hij trouwde Elisabeth van Konijnenburg die na de geboorte van hun zevende kind stierf. „Ze stierf niet in het kraambed, maar Van Houten dacht wel dat de vele zwangerschappen haar te veel energie hadden gekost.” Met zijn tweede vrouw kreeg hij nog eens drie kinderen.

Zijn vader, die ook gemeenteraadslid was, stierf in 1864. Van Houten koos vervolgens ook voor de politiek en volgde zijn vader op. Niet lang daarna schopte hij het tot wethouder en in een mum van tijd zat hij in de Tweede Kamer waar hij zich als een buitengewoon kritisch liberaal liet kennen.

Advocaat, vader, politicus: de molenaarszoon wilde veel en kreeg veel. „Ik heb mezelf natuurlijk vaak de vraag gesteld: wie was Samuel van Houten nu echt? Maar hoe dicht kun je nou bij iemand komen die al bijna honderd jaar dood is? Toch is het als biograaf mogelijk een goed beeld te vormen. Hij moet zeer eigengereid zijn geweest en ook vrij dominant. Iemand die handelde volgens zijn eigen wereldbeeld dat voor hem volkomen logisch was. Alles wat zich daarbuiten afspeelde, verloor al heel

Coen Brummer schreef de biografie met hulp van het Biografie Instituut van de RUG. FOTO: GEERT JOB SEVINK

snel zijn betekenis. Ik heb in de 93 jaar dat hij leefde dan ook maar weinig voorbeelden kunnen vinden waarin hij compromissen sloot of van mening veranderde. Nou ja, hij kon wel een andere mening krijgen, maar niet door anderen. Dus niet echt iemand die zei: 'goh, daar heb je eigenlijk wel een punt. Aan de andere kant was het ook iemand die van gezelligheid hield, die zijn vrienden en kennissen ontving met sigaren, cognac en jenever.”

‘Van Houten moet eigengereid en vrij dominant geweest zijn’

Zijn ambitie en persoonlijkheid brachten hem in een rap tempo in conflict met Thorbecke, de gevierde staatsman. In de nalatenschap van Thorbecke werd een ongedateerd briefje gevonden: ‘Mr van Houten, Gij tracht mij van mijne historische plaats te verdringen; dit kan u niet gelukken; zoek eene eigen staanplaats.’

„Thorbecke maakte vaker van dat soort aantekeningen die nooit wer-

den verstuurd. Dit briefje is een prachtig detail dat heel veel zegt. Ondanks hun verschillen leken de mannen ergens op elkaar. Het waren grootheden die inzagen dat de Nederlandse politiek en het Nederlands liberalisme te klein was voor hen beiden. Bovendien was Thorbecke al op weg naar 'uitgang', terwijl Van Houten net kwam kijken. Van Houtens aanval op Thorbecke is zelfs omschreven als een vadermoord.”

Onderwijs ging Van Houten na aan het hart. In 1874 werd op zijn aandringen de wet aangenomen die verbood dat kinderen jonger dan twaalf jaar moesten werken. „Dit was de eerste sociale wet van Nederland die werd aangenomen.” Niet dat er met deze wet meteen een einde aan kinderarbeid kwam. Aan het eind van de jaren tachtig van de negentiende eeuw verrichtten kinderen in de fabriek nog steeds zwaar en gevaarlijk werk.

Van Houten werd in 1894 minister van binnenlandse zaken. Hoewel hij altijd in een adem met zijn 'kinderwetje' wordt genoemd, maakte hij zich ook sterk voor zaken als anti-conceptie en vrouwenemancipatie waarover hij ook met Aletta Jacobs, de eerste Nederlandse vrouw die afstudeerde en voorvechter van vrouwenrechten, correspondeerde.

Brummer: „Maar ik denk dat Van Houten vooral trots is geweest dat op zijn aandringen het kiesrecht voor mannen werd uitgebreid. Hierdoor mocht de helft van de Nederlandse mannen boven de 25 jaar stemmen. Dit was een belangrijke stap op weg naar algemeen kiesrecht, iets dat Van Houten zelf overigens niet wilde beleven. Hij dacht dat hij hiermee het vraagstuk van het stemrecht voorgoed had opgelost.” Hij lacht. „Typisch Van Houten.”

Ook ietwat typisch was de poging van Van Houten om jaren later zijn eigen kinderwet af te zwakken. Brummer: „In 1889 wilde het kabinet-Mackay 'overmatig en gevaar-

lijken arbeid' van jeugdige personen en vrouwen verder aan banden leggen. Van Houten diende toen een amendement (voorstel tot wetswijziging, red.) in waardoor het werken voor kinderen in het familiebedrijf in de eigen woning uitgezonderd zou blijven. Dit was een breuk met het denken dat hij in zijn kinderwet uit 1874 uiteen had gezet: dat wilde categorisch juist alle kinderarbeid verbieden. Later zei Van Houten dat hij dit voorstel had gedaan, omdat hij niet wilde dat vrouwen verhindert werden te werken. De ironie wil dat hij tijdens de behandeling van het wetsvoorstel in de Verenigde Staten was, terwijl in Den Haag de hele Kamer over hem heen viel.”

Van Houten bleef tot op hoge leeftijd actief in de politiek. Hij overleed in 1930 op 93-jarige leeftijd. „Het is vreemd dat de naam Van Houten in Groningen amper is terug te vinden. Er is een straat naar hem vernoemd en sinds kort een buurtcentrum (Bij Van Houten, red.), maar dat de vader van de kinderwet een Groninger was, is nagenoeg vergeten. Een standbeeldje zou toch mooi zijn.”

De houtzaagmolen De Twee Gebroeders van de familie Van Houten.

GRONINGER ARCHIEVEN

De biografie *Samuel van Houten tegen de rest* (uitgeverij Prometheus) is een project van het Biografie Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen.